

УДК 811.111=133.1=162.1-26
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2021-1-17>

ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ, АНГЛІЙСЬКИХ ТА ФРАНЦУЗЬКИХ ПРИСЛІВ'ІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ «РОЗУМ»

Корнєва Світлана Євгеніївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
svitlana_kornieva@yahoo.com
orcid.org/0000-0001-9162-8183

Статтю присвячено дослідженню лінгвокультурної специфіки українських, англійських і французьких прислів'їв із компонентом «розум». У результаті аналізу визначено семантичне наповнення прислів'їв трьох мов і сформульовано настановні судження щодо ставлення українців, англійців і французів до розумової діяльності. Актуальність дослідження зумовлено тим, що прислів'я є унікальним відбиттям вірувань, переконань, системи цінностей, звичаїв, культури, повсякденної діяльності й способу мислення кожного народу. Сучасні лінгвісти у своїх працях звертають увагу на такі особливості прислів'їв, як структурованість, ритмічність, семантична наповненість, яка відбивається як у прямих, так і в переносних значеннях прислів'їв. Матеріалом дослідження для статті послуговували 106 українських прислів'їв із лексемою «розум», 12 англійських – із лексемою “mind” і 12 французьких – із лексемою “esprit”. Аналіз змістового наповнення прислів'їв та їхнє порівняння в трьох мовах сприяло виокремленню суджень, що є спільними для: всіх трьох народів; українців і англійців; українців і французів; англійців і французів. Слід відзначити, що були також сформульовані судження, які притаманні окремо кожному народу. Зміст суджень показав, що українці, англійці й французи мають схожість у деяких судженнях, а саме стосовно переконаності в тому, що розумна людина зважає на почуття. Серед інших особливостей виокремлено таке переконання українців, за яким «розум» є подарунком від Бога, однак розвиток розуму залежить від людини. Порівнюючи розум із багатством, українці дещо сумніваються в необхідності вказувати на взаємозалежність розуму й статків, наслідком чого є існування прислів'їв, зміст яких суперечить один одному. З одного боку, саме статки сприяють набуттю знань, з іншого, – статки заважають людині ставати розумнішою. Щодо англійців, то вони значно впевненіше вказують на те, що здобуття матеріальних статків безпосередньо залежить від розуму й знань людини. В українських прислів'ях є й інші суперечливі судження, які стосуються взаємозалежності щастя та розуму, а також розуму й старості. Слід відзначити, що переважна більшість суджень про розумову діяльність у трьох мовах позитивна, що підтверджує важливість набуття цієї характеристики представниками всіх трьох народів.

Ключові слова: пареміологічна одиниця, семантичний зміст, настановне судження, розумові здібності, культура народу, система переконань.

EXTRALINGUISTIC INFORMATION OF UKRAINIAN, ENGLISH AND FRENCH PROVERBS WITH THE COMPONENT “MIND”

Kornieva Svitlana Yevheniivna,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Philology
Petro Mohyla Black Sea National University
svitlana_kornieva@yahoo.com
orcid.org/0000-0001-9162-8183

The article is devoted to the problem of extralingual information of the Ukrainian, English and French proverbs with a component “mind”. The result of the analysis is that the semantics of proverbs in three languages are determined and adjusting judgements which have the connection with the attitude of Ukrainians, Englishmen and Frenchmen toward intelligence are formed. The relevance of the topic is due to the fact that a proverb is a unique reflection of people's beliefs, persuasions, system of values, culture, everyday activity and way of thinking. Modern linguists in their works pay attention to such features of proverbs, as: structuring, rhythm, semantics which is represented in both, direct and indirect meanings of the proverbs. For the research there are taken 106 Ukrainian proverbs with a lexeme «розум», 12 English proverbs with a lexeme “mind” and 12 French proverbs with a lexeme “esprit”. Analysis of the semantic meanings of proverbs and their comparison in three languages contribute to the selection of judgements that are common for: all three nations; Ukrainians and Englishmen; Ukrainians and Frenchmen; Englishmen and Frenchmen. It should be noticed, that judgements which are appropriate for each separate language are formed. The content of judgements shows that Ukrainians, Englishmen

and Frenchmen, have similarities in some judgements, among which is the conviction that a clever man considers feelings. Among other peculiarities of Ukrainians such persuasion as the "mind" is God's gift is distinguished. Comparing mind and wealth Ukrainians express hesitation concerning the necessity to clarify the interdependence of mind and incomes. The consequence of such hesitation is the existence of proverbs which have the contradictory meanings. From the one side, the incomes support the acquisition of knowledge, from the other side, the incomes prevent the person to become cleverer. As for the Englishmen, they are more confident in the idea that gaining incomes depends directly on person's mind and knowledge. In the Ukrainian proverbs the other contradictory judgements take place. They have the connection with the interdependence of happiness and mind as well as mind and old age. Moreover, the majority of judgements about the mind in three languages is positive. This fact confirms the importance of developing of mind for representatives of three nations.

Key words: *paremiological unit, semantic meaning, adjusting judgement, mental abilities, culture, system of persuasions.*

1. Вступ

Пареміологічний склад кожної мови є винятковим зберігачем народної культури й мислення. Зазвичай до пареміологічних одиниць відносять прислів'я, приказки, примовки, загадки, прикмети, скоромовки, замовляння, вітання, побажання, каламбури, тости тощо. Прислів'я займають суттєве місце в пареміологічному фонді кожної мови, особливо зважаючи на мудрість та образність, яка їм притаманна. Прислів'я за своїм змістом не тільки відбивають особливий світогляд нації, але й передають знання та, як наслідок, формують переконання та судження представників наступних поколінь. Зважаючи на свою особливу яскравість, прислів'я привертають увагу дослідників як семантичним наповненням, так і структурною будовою.

Прислів'я відіграють значну роль під час формування картини світу народу. Питання пареміологічних одиниць розкривається такими дослідниками, як О.О. Селіванова, Д.В. Ужченко, В.М. Телія, В. Мідер та іншими, які застосовують різні підходи до вивчення прислів'їв, а саме: лінгвокультурологічний, когнітивний, текстовий, лінгвогенетичний, етнопсихолінгвістичний, семіотичний, дискурсивний тощо (Селіванова, 2006: 448). Оскільки прислів'я є частиною культурної грамотності носіїв мови, знання цих одиниць сприяє глибшому осмисленню будь-якої іноземної мови. Порівняння прислів'їв дає змогу виокремити спільні й специфічні культурні особливості народів.

Мета статті – вивчити лінгвальні й екстралінгвальні особливості творення українських, англійських і французьких прислів'їв із компонентом «розум».

Реалізація мети статті здійснюється шляхом виконання таких **завдань**:

- дослідити питання про вивчення прислів'їв у науковій парадигмі;
- визначити семантичне наповнення прислів'їв;

- проаналізувати українські, англійські й французькі прислів'я з компонентом «розум»;

- визначити настановні судження досліджуваних прислів'їв трьох народів.

2. Дослідження прислів'їв у науковій парадигмі

Прислів'я є особливими вербальними одиницями, які уособлюють спілкування багатьох поколінь. За структурою прислів'я переважно представлені простими чи усіченими реченнями, які мають повчальний або настановний характер. У лексикографічних джерелах прислів'я визначається як «влучний образний вислів, часто ритмічний за будовою, який у стислій формі узагальнює, типізує різні явища життя» (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2001: 1131). Крім того, прислів'я пояснюється як «короткий, стійкий у мовленнєвому вжитку, зазвичай, ритмічно організований вираз повчального характеру, в якому зафіксований багатовіковий досвід народу; має форму закінченого речення (простого чи складного)» (Лингвистический энциклопедический словарь, 1991: 389). Як бачимо, прислів'я характеризуються стійкою будовою та глибоким змістом, що звичайно привертає увагу дослідників.

Прислів'я переважно є предметом вивчення фольклористики, однак їхні змістові й структурні особливості приваблюють і інших науковців (мовознавців, літературознавців, філософів, істориків, педагогів та інших). У результаті існують численні дослідження стосовно граматичної, лексичної та семантичної будови прислів'їв, взаємозв'язку прислів'їв з іншими пареміологічними й фразеологічними одиницями, вживання прислів'їв у художній літературі й у повсякденному мовленні. Крім того, визначаються та порівнюються прислів'я різних народів. Кроскультурні дослідження дають змогу не тільки краще зрозуміти мову іншого народу, але й у деяких випадках виявити спільні цінності для декількох націй і встановити етапи появи

прислів'їв. Як зазначає В.А. Маслова, «більшість прислів'їв – це стереотипи народної свідомості, які дають досить широкий простір для вибору» (Маслова, 2001: 43), саме тому вони є предметом дослідження лінгвокультурології. На думку дослідниці, «вивчення прислів'їв і приказок у лінгвістиці тільки починається» (Маслова, 2001: 43), однак В.А. Маслова уточнює, що предметом дослідження лінгвокультурології мають бути лише такі прислів'я, які за своїм походженням і функціонуванням нерозривно пов'язані з історією народу чи етносу, його культурою, побутом, мораллю тощо (Маслова, 2001: 43). Слід також зазначити, що прислів'я важливо вивчати комплексно, оскільки окремо взяте прислів'я не може повною мірою відбивати загальнонародне переконання та вважатися «виразником національного характеру чи способу мислення» (Коцюба, 2006: 43). Отже, зважаючи на змістовність прислів'їв, науковці продовжують розкривати їхню метафоричність, культурну маркованість і цінність.

Різні аспекти сучасних досліджень прислів'їв спонукають вчених до формулювання власного визначення поняття «прислів'я». Як наслідок, це поняття набуває різноманітних рис і розширення змістового наповнення його дефініції. На думку В. Мідера, велика кількість визначень поняття «прислів'я» сприяє виявленню надзвичайних аспектів цих одиниць мови, серед яких текстова метафоричність, функціональність, значущість, контекстуальність тощо. Однак дослідник звертає увагу на те, що навіть така постійна деталізація поняття «прислів'я» не дозволяє повністю розкрити всі аспекти цих мовних одиниць. Крім того, семантика деяких прислів'їв характеризується багатозначністю, яка виявляється переважно під час використання прислів'їв у різних контекстах. Зважаючи на такий контекстуальний зміст, науковець вказує на важливість аналізу прислів'їв в їхньому унікальному контексті (соціальному, літературному, риторичному, медійному тощо) (Mieder, 2004: 4–9).

Зміст прислів'їв різних народів іноді вражає схожістю, а в деяких випадках навіть ідентичністю. В. Мідер стверджує, що серед європейських мов, які мають подібні прислів'я, слід звернути увагу на германські, романські й слов'янські. Дослідник вказує, що існують спільні європейські прислів'я, які, можливо, утворилися в одній мові, а потім були запозичені іншою мовою та розповсюджені (одне з відомих зібрань таких

прислів'їв належить Е. Стросу – «Словник європейських прислів'їв», тритомне видання 1994 року) (Mieder, 2004: 10).

Аналізуючи схожі й відмінні аспекти між пареміями в українській та англійській мовах, О.В. Орловська визначає, що прислів'я та приказки англійської та української мов мають подібний лексичний склад, комунікативне значення та стилістичне забарвлення. Разом із тим є паремії, які мають власні особливості й вирізняються відсутністю відповідників в інших мовах. На думку дослідниці, за значеннями всі прислів'я можливо розподілити на три групи: 1) прислів'я з прямим значенням; 2) прислів'я з прямим і переносним значенням; 3) прислів'я з переносним значенням (інакомовлення). О.В. Орловська також стверджує, що під час перекладу прислів'їв важливо не втратити їхній сенс і метафоричний зміст, що можливо досягти, зважаючи на виокремлення спільного асоціативного значення, а також аналогічної ситуації вживання паремії (Орловська, 2016: 248–250).

Таким чином, прислів'я залишаються одним із важливих об'єктів дослідження не тільки фольклористів, а й лінгвістів. Ці одиниці мови вивчаються як закінчені речення, разом із тим вони мають прямі й переносні значення, тому прислів'я доречно вивчати в контекстах.

3. Семантичне наповнення прислів'їв

Цінність і важливість як давніх, так і сучасних прислів'їв народів усього світу полягає в тому, що вони охоплюють знання про звичаї, традиції, культуру, способи мислення та поведінки. У прислів'ях яскраво зображено життя людей: родинні стосунки, суспільні відносини, особисті переживання. Крім того, в цих фольклорних одиницях описано риси характеру людини, її переконання: «Сила, мудрість і поетична краса прислів'я та приказок – це вияв народного розуму й гумору, влучності й дотепності народного слова» (Українські прислів'я та приказки, 1984: 5). Вивчаючи прислів'я, людина не тільки дізнається про особливості певного народу, але й пізнає саму себе шляхом усвідомлення мудрості, яка закодована в цих одиницях мови.

Найкращі зразки прислів'їв створювалися в попередніх століттях, тому ці одиниці мови не тільки відтворюють еволюцію світогляду народу, але й фіксують історичні, етнічні, психологічні, релігійні й світоглядні риси різних епох. Зважаючи на приналежність

прислів'їв до різних періодів національної культури, іноді можуть виникати суперечності між сучасним і минулим уявленням людини про її місце й роль у суспільному середовищі. З.Г. Коцюба стверджує, що «<...> прислів'я та приказки не лише відбивають життя, а й аналізують, оцінюють і узагальнюють набутий життєвий досвід. Відшукати національне в базових світоглядних засадах певного народу, сформульованих у його пареміях, – завдання значно складніше» (Коцюба, 2006: 43). Як бачимо, ці мовні одиниці формувалися завдяки людським спостереженням і життєвому досвіду.

Прислів'ям зазвичай притаманні реалістичність, стриманість, перевага розуму над почуттями. Зміст цих одиниць мови охоплює багато тем, які хвилювали й продовжують хвилювати людей. М.М. Пазяк зазначає, що прислів'я відбивають родинні й суспільні стосунки, єдність, згоду, ставлення людини до життя, праці, природи, її явищ, рослинного й тваринного світу. Рослини й тварини часто наділяються людськими рисами й способами поведінки. Крім того, в прислів'ях звеличуються людські чесноти, моральні й етичні ідеали, підноситься розум і прагнення до знань, викриваються негативні риси й вади (Українські прислів'я та приказки, 1984: 7–10). Як бачимо, прислів'я створені людиною та для людини, в них зібрано велику кількість порад і настанов для побудови стійкого життєвого шляху. Прислів'я наділені інформацією, яка переважно не викликає сумнівів або заперечень та яка впливає на свідомість і поведінку як однієї людини, так і всього суспільства.

Отже, прислів'я є складовими частинами пареміологічного фонду, в них яскраво зображено народні переконання щодо позитивності чи негативності певного явища, події. У прислів'ях риси характеру людини, її вчинки подано у вигляді прямих аргументацій, зіставлень або порівнянь із природними явищами, рослинами, тваринами, речами побуту, частинами людського тіла тощо. Крім того, деякі прислів'я вирізняються симетричністю, ритмічною будовою, римованістю. Однією з важливих складових частин кожного прислів'я є внутрішній зміст, який формує систему суджень як окремої людини, так і всього народу.

4. Українські, англійські й французькі прислів'я з компонентом «розум»

Дослідження семантичного наповнення прислів'їв дає змогу виявити додаткові харак-

теристики народу, його бачення світу, ставлення до життя та оточення. Порівняння прислів'їв різних мов доповнюють знання про культуру, побут і світогляд цих народів. Для визначення українських, англійських і французьких суджень щодо розумової діяльності, ми дослідили прислів'я, які мають компонент «розум». У результаті аналізу 106 українських прислів'їв із лексемою «розум» (Українські прислів'я та приказки, 1984), 12 англійських – із лексемою “mind” (The Concise Oxford Dictionary of Proverbs, 2003) та 12 французьких – із лексемою “esprit” (Гак, 2005) було виділено такі судження, що є спільними для: 1) усіх трьох народів; 2) українців та англійців; 3) українців і французів; 4) англійців і французів. Крім того, сформульовано судження, які стосуються кожного народу окремо. Далі розглянемо ці судження.

На думку українців, англійців і французів, «розумна людина має зважати на почуття»: *Розумом направляй, а почуттям урівноважуй; Out of sight, out of mind (подали від очей, подали від розуму); L'esprit est toujours la dupe de son bon cœur (розум завжди є жертвою обману свого серця).*

Українці й англійці дотримуються спільної думки в тому, що:

1. За поведінкою людини можна визначити рівень знань: *Рушив розумом, як здохле теля хвостом; Який розум, така й балачка; Який розум, така й бесіда; The face is the index of the mind (лице – показник розуму);*

2. У кожної людини свій погляд на життя: *Кожен по-своєму з розуму сходить; Кожна голова свій розум має; Кожна птиця свій розум має; Кожний живе своїм розумом; So many Men, so many Minds (скільки людей, стільки й розумів); So many persons, so many minds (скільки людей, стільки й розумів);*

3. Розум можна втратити: *Був талан, та дурний розум вкрав; Idle minds are the devil's workshop (ліниві розуми є роботою диявола);*

4. Розум допомагає досягти бажаного: *Бери, Петре, на розум; Розум усе здержить, посує й піднесе; Світлий розум, чиста совість всім повість правдиву повість; Who hath a mind to any thing let him go himself (хто має розум до будь-чого, може самостійно йти);*

5. Знання можна поповнити через інших: *Свій розум май і людей питай; Щоб часом дарма не блудить, чужого розуму питайся; Один розум добре, а два ще краще; Travel broadens the mind (подорож розширює розум).*

Українці з французами поділяють погляд на те, що:

1. Самовпевнена людина вважає себе розумнішою від інших: *Гадає, що всі розуми поїв; Що тобі до того, як розуму нема ні в кого; Tout le monde se pique d'avoir de l'esprit (кожен вважає, що має розум); Nul n'aura de l'esprit sauf nous et nos amis (ні в кого не має розуму, крім нас і наших друзів);*

2. Потрібно жити власним розумом: *На свій розум надійся, а за чужий не держись; Од того лиха не маю, що свій розум маю; Свій розум – цар в голові; Une once de bon esprit vaut mieux qu'une livre de science (капля здорового глузду краще, ніж пуди вченості); Une once de bon sens vaut une livre d'esprit (капля здорового глузду краще, ніж пуди розуму); La lettre tue et l'esprit vivifie (потрібно керуватися розумом, а не мертвою літерою закону);*

3. Не всі мають досить розуму: *В нього не всі дома: поїхали на базар розуму шукати; Що по розумі, як його нема; У його розуму, як у кози хвоста; Les terres fertiles font les esprits infertiles (на родючих землях живуть неродючі розуми);*

4. Розумна людина має бути стримана: *Розум май, але сам ся не величай; Кожного мудрого простота хватає, бо він мудрий розум має; L'esprit qu'on veut avoir gâte celui qu'on a (коли людина прагне показати розум, вона здається дурнішою, ніж насправді).*

Англійці й французи відзначають той факт, що «з розумною людиною можна завжди знайти спільну мову»: *Great minds think alike (розумні люди думають однаково); Les beaux esprits se rencontrent (розумні люди знаходять спільну мову); Les grands esprits se rencontrent (розумні люди знаходять спільну мову); Les beaux esprits sont communs (розумні люди однакові).*

Слід зазначити, що українці й французи по-різному ставляться до питання «про шкоду розуму». Відповідно до змісту прислів'їв в українській мові «недостатність розуму може зашкодити людині»: *Нема гіршого ворога, як дурний розум; За свій дурний розум тепер бідує; а у французькій мові «якщо людина дуже розумна – це може їй зашкодити»: Il a trop d'esprit, il ne vivra pas (хто має забагато розуму, не буде жити).*

Тільки англійським прислів'ям притаманне судження «розумна людина не зважає на дрібниці»: *Small things amuse little minds (дрібниці займають маленькі розуми); Little things please little minds (дрібниці приносять радість маленьким розумам); Little things catch light minds (дрібниці займають поверхові розуми); Little things affect little minds (дрібниці вражають маленькі розуми).*

За змістом лише українських прислів'їв маємо такі судження:

1. Розуму людина вчиться протягом усього життя: *Вчися розуму не до старості, а до смерті; Мудрим ніхто не вродився, а розуму навчився; Не вчи розуму до зросту, а до гробової дошки;*

2. У порадах від інших не слід відкидати власної думки: *Всіх радься, а свій розум май; Другого запитай, а свій розум май;*

3. Розум спонукає людину до праці: *Невспуций розум, невтомні руки; Не перо пише, а розум; Розум без роботи не має і до життя охоти;*

4. Розумна людина має ділитися своїми знаннями: *Як питається, то на розум наведи;*

5. Гарна людина не означає розумна: *Коса довга, а розуму й пальця не обернеш; Личко біленьке, та розуму маленько; Сам хорош, а розуму ні грош; Шовкова борідка, та розуму рідко;*

6. Дізнатися про нове – не означає порозумнішати: *Ворона за море літала, а розуму не набрала;*

7. Здатність бути розумним дається від Бога: *Де ти був, як бог розум роздавав?; Коли бог розуму не дав, то і коваль не вкує; Бог до вроди розуму не прив'язав;*

8. Занадто розумна людина втрачає зв'язок із реальністю: *З великого розуму у хмари зайшов; Глузд за розум завернув; Перевернулося му в голові з великого розуму;*

9. Розум неможливо отримати як річ: *Коли голова пуста, то розуму голові не придадуть міста; У кого нема розуму вродженого, не буде й навороженого; Лопатою розуму не вложиш;*

10. Розумна людина має більше знань, ніж нерозумна: *Має розуму за сім глупих; У мене в мізельнім пальцю більше розуму, ніж у тебе в голові; Більше в нього розуму в п'яті, як у тебе в голові;*

11. Не всі можуть використовувати свої знання: *В голові розуму багато, та ключ від нього загубив; Розуму палата, та ключ від неї загублений;*

12. Рішуча людина переважно нерозсудлива: *Пушка духу, а решето розуму; Хоч вдача гаряча, та розум дурний; Хоч вдача гаряча, та розум курячий;*

13. Нерозумна людина не здатна допомогти іншим: *Хто собою керує не вміє, той і другого на розум не наставить;*

14. Розумна людина вважається обізнаною: *Йому не позичати розуму; Мудрий, якби всі розуми поїв; Розуму, хоч лопатою горни;*

15. З розумною людиною розумнішаєш: *З розумним будеш умним, а з дурним і сам будеш таким; Коли з розумним говорю, то розуму наберуся, а як з дурним, то і свій страчу;*

16. Розумній людині потрібен перепоchinoк: *Бувай здоров, розуме, завтра будемо бачитися!; Бувай здоров, розуме, не побачимося й завтра; Прощай, розуме, завтра побачимося!;*

17. Розумна людина відзначається передбачуваністю: *Бачить око далеко, а розум ще даліше; Бачить око далеко, а розум не йме;*

18. Людський розум – необмежений: *Розум людини безконечний, як всесвіт;*

19. Для кожної розумної людини знайдеться розумніша: *Є розум над розумами;*

20. Розумну людину складно здивувати: *Нічому не дивуватись – ознака великого розуму;*

21. Розум – необхідна складова частина людини: *Розум – скарб людини; Чоловік без розуму, що сніп без перевесла; Без розуму ні сокирою рубати, ні личака в'язати; Голова без розуму, що млин без води;*

22. Увага допомагає людині ставати розумною: *Старша увага від розуму; Що старше від розуму? – Увага!;*

23. Розумна людина все робить до ладу: *Де розум, там толк;*

24. Одного вияву нерозумної поведінки досить, щоб назавжди стати в очах інших людей обмеженою особою: *На годину розуму не хватило, а на цілий вік дураком зістався; На годину розуму не стало, а навек в дурні понав;*

25. Помилки допомагають ставати розумнішим: *Буде лихо, то знайдеться й розум; Кому біда докучить, то і розуму научить; Перемагай труднощі розумом, а небезпеку – досвідом;*

26. Розум є силою: *Де є розум, там сили менше треба; Розум дає силу, сила дає відвагу; Сила без голови шаліє, а розум без сили мліє;*

27. Розум прикрашає людину: *Гарна птиця пером, а чоловік – розумом; Краса приглядається, а розум приходить; Не прикрашає плаття, а прикрашає розум.*

Слід відзначити, що в українській мові трапляються суперечливі судження. Перша суперечливість стосується несумісності «розуму й щастя». З одного боку, «якщо людина має розум, то в неї є все»: *Не дай, боже, щастя, а дай розум; Добрий розум не дасть плакати; Золото без розуму – болото; Не бажай*

синові багатства, а бажай розуму. Однак, з іншого боку, – «краще бути щасливим, ніж розумним»: *Прибуди, щастя, розум буде.*

Друга суперечливість про «розум і статки». З одного боку, «розум несумісний із матеріальними статками»: *Розуму багато, а грошей мало; Як маємо багато грошей, то мало розуму, а як мало грошей, то більше розуму;* в той час, як з іншого, – «заможну людину вважають розумною»: *Доки є земелька, доти й розум в Омелька; Коли хліб, тоді й розум.*

Третя суперечливість належить до питання «розум і вік». Є судження, за яким «вік не впливає на розумовий розвиток»: *Хто не має змолоду розуму, на старість і не буде мати; Розум носить не сива борода, а голова; Двадцять літ, а розуму ніт; Хоч і молодий ще, а старечий розум має.* Також виокремлено судження, відповідно до якого «з роками людина стає розумнішою»: *Усякому на старість розуму прибавиться; Який зріст, така й сила, які літа, такий розум.* Однак такому судженню протиставляється інше, за яким «з віком людина втрачає розум»: *Що з літ, то й з розуму.*

Таким чином, згідно зі змістом суджень до прислів'їв із лексемами «розум» в українській, «mind» в англійській та «esprit» у французькій мовах ці народи однаково переконані в тому, що розумна людина не ігнорує почуття. З погляду українців «розум» є Божим подарунком, однак його розвиток залежить від людини (цю думку поділяють англійці). Порівнюючи розум і багатство, українці відзначають, що людина може мати або розум, або матеріальні статки, на відміну від англійців, які вважають, що, якщо людина справді розумна, то вона може себе забезпечити. Усі судження беззаперечно доводять той факт, що бути розумною людиною набагато краще, з розумом можливо долати життєві негаразди, розумній людині легше під час спілкування.

5. Висновки

Українські, англійські й французькі прислів'я з компонентом «розум» є структурованими мовними одиницями, які, крім прямих значень, мають також і переносні. Ці прислів'я розкривають екстралінгвальні особливості українців, англійців і французів, що виражені в психологічних і поведінкових формах представників цих народів. Крім того, проаналізовані прислів'я відбивають судження про важливість раціонального мислення та вказують на специфічне лінгвокультурне сприйняття розумової діяльності трьома народами.

Окремі прислів'я з компонентом «розум» мають декілька варіантів їхньої інтерпретації, що свідчить про значущість і розповсюдженість судження, яке вони відбивають. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у визначенні настановних суджень, які відповідають змісту українських, англійських і французьких прислів'їв із компонентами на позначення тваринного й рослинного світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250 000 / В.Т. Бусел (уклад. і голов. ред.). Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Гак В.Г. Новый большой французско-русский фразеологический словарь : более 50 000 выраж. / В.Г. Гак (ред.). Москва : Русский язык Медиа, 2005. 1624 с.
3. Коцюба З.Г. До питання про пареміологічний парадокс. *Мовознавство*. 2006. № 4. С. 41–53.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / В.Н. Ярцева (гл. ред.). Москва : Советская энциклопедия, 1990. 685 с.
5. Маслова В.А. Лингвокультурология. Москва : Издательский центр «Академия», 2001. 208 с.
6. Орловська О.В. Англійські та українські паремії: порівняльний аспект. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. Випуск 10. С. 247–250.
7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. Київ, 2006. 716 с.
8. Українські прислів'я та приказки / С.В. Мишанич та М.М. Пазяк (упоряд.). Київ : Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1984. 391 с.
9. Mieder W. Proverbs : a handbook. Westport, Connecticut, USA : Greenwood Press, 2004. 305 p.
10. The Concise Oxford Dictionary of Proverbs / John Simpson, Jennifer Speake (ed.). Oxford University Press, 2003. 364 p.

REFERENCES:

1. Busel V.T. (ed.) (2001). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy: 250 000 [The great defining dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv ; Irpin : VTF "Perun", 1440 p.
2. Gak V.G. (2005). Novyy bol'shoy frantsuzsko-russkiy frazeologicheskiy slovar' : bolee 50 000 vyrazh [The new great French-Russian phraseological dictionary]. Moskva : Russkiy yazyk Media, 1624 p.
3. Kotsiuba Z. (2006). Do pytannia pro paremiolohichni paradoks [To the problem of paremiological paradox]. *Movoznavstvo*. 4. pp. 41–53.
4. Maslova V.A. (2001). Lingvokul'turologiya [Linguoculture]. Moskva : Izdatel'skiy tsentr "Akademiya", 208 p.
5. Mieder W. (2004). Proverbs : a handbook. Westport, Connecticut, USA : Greenwood Press, 305 p.
6. Myshanych S.V., Paziak M.M. (ed.) (1984). Ukrainski pryslivia ta prykazky [Ukrainian proverbs and sayings]. Kyiv : Vydavnytstvo khudozhnoi literatury "Dnipro", 391 p.
7. Orlovska O. (2016). Anhliiski ta ukrainski paremii: porivnialnyi aspekt [English and Ukrainian paroemias: comparative aspect]. *Aktualni problemy filologii ta perekladoznavstva*. Vypusk 10. pp. 247–250.
8. Selivanova O. (2006). Suchasna linhvistyka : terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: the terminological encyclopedia]. Poltava : Dovkillia. Kyiv, 716 p.
9. Simpson J., Speake J. (ed.) (2003). The Concise Oxford Dictionary of Proverbs. Oxford University Press, 364 p.
10. Yartseva V.N. (ed.) (1990). Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar' [The linguistic encyclopaedic dictionary]. Moskva : Sovetskaya entsiklopediya, 685 p.

*Стаття надійшла до редакції 09.04.2021.
The article was received 9 April 2021.*